Centraal Justitieel Incassobureau
Ministerie van Veiligheid en Justitie

> Retouradres Postbus 1794d 8901 CB Leeuwarden

De staatssecretaris van Veiligheid en Justitie
mr. F. Teeven
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

Afdeling Strategie & Beleid
Postbus 1794
8901 CB Leeuwarden
www.cjib.nl

Datum 17 september 2014
Betreft Advies concept-wetsvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade

Geachte heer Teeven,

Bij brief d.d. 3 juni 2014 heeft u het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) het concept- wetvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade ter advisering voorgelegd. In reactie daarop bericht ik u dat ik met belangstelling en instemming heb ik kennisgenomen van het concept-wetsvoorstel. Het wetsvoorstel sluit aan bij de initiatieven die in het kader van het programma 'Recht doen aan slachtoffers' worden ingezet ter bevordering van de positie van slachtoffers en hun naasten. Het CJIB ondersteunt deze ontwikkelingen van harte en streeft met de ketenpartners naar kwaliteitsverbetering voor slachtoffers.

In de (concept) memorie van toelichting worden enkele effecten van het wetsvoorstel genoemd. Zo kan een gekweste van letselschade in ruimere mate dan nu vergoeding van zorgschade vorderen. Eveneens kunnen naasten en nabestaanden zich voegen als benadeelde partij in het strafproces voor de vergoeding van affectieschade. Verder wordt de toename aan uitkeringen uit het voorschotfonds genoemd als uitvloeisel van de wet.

Het CJIB voorziet onder andere voor deze nieuwe rollen van naaste en nabestaande noodzakelijke aanvullingen voor het automatiseringssysteem van het CJIB dat het proces schadevergoedingsmaatregelen ondersteunt. Graag vraag ik uw aandacht voor het feit dat indien de ICT-aanpassingen dermate ingrijpend zijn, er op dit moment geen ruimte in de ICT-portfolio 2015 is om de aanpassingen te realiseren. Daarnaast kunnen de maatregelen effect hebben op het inningspercentage. Het CJIB wil de impact van dit wetsvoorstel graag onderzoeken in een uitvoeringstoets. Ik verzoek u derhalve een opdracht voor een uitvoeringstoets te verstrekken aan het CJIB en de voor de uitvoeringstoets noodzakelijke middelen ter beschikking te stellen. Ten behoeve van een succesvolle implementatie van het wetvoorstel vraag ik op voorhand aandacht voor ketenregie.

Tevens verzoek ik u voor het bepalen van de datum van inwerkingtreding van het wetsvoorstel rekening te houden met de uitkomsten uit de uitvoeringstoets mede in relatie tot andere ICT-aanpassingen die voor het dossier slachtofferbeleid noodzakelijk zijn.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

A.P. Woest EMPM
directeur Innen en Incasseren

Ministerie van Veiligheid en Justitie

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Centraal Justitieel Incassobureau
Postbus 1794
8901 CB Leeuwarden

Ontvangen [illegible]

2

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Privaatrecht

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/venj

Ons kenmerk

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden. Wilt u slechts één zaak in uw brief behandelen.

Datum 2 juni 2014
Onderwerp Concept-wetsvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade

Hierbij zend ik u ter advisering toe het concept-wetsvoorstel schadevergoeding zorg- en affectieschade.

Uw reactie op het concept-wetsvoorstel ontvang ik zowel schriftelijk als elektronisch graag vóór 19 september a.s. (Mocht ik voor deze datum geen advies van u hebben ontvangen, dan ga ik ervan uit dat u geen prijs stelt op advisering over het voorstel.)

Ik zie uw reactie met belangstelling tegemoet.

De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

F. Teeven

Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht teneinde de vergoeding van schade door letsel en overlijden te verruimen

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht aan te passen teneinde de vergoeding van schade door letsel en overlijden te verruimen;

Zo is het dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 95 wordt als volgt gewijzigd:

1. Voor de tekst wordt de aanduiding «1.» geplaatst.

2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:

2. Het recht op een vergoeding voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, is niet vatbaar voor beslag. Voor overgang onder algemene titel is voldoende dat de gerechtigde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken.

B

Aan lid 2 van artikel 96 wordt, onder vervanging van een punt na onderdeel c door een puntkomma, een nieuw onderdeel toegevoegd, luidende:

d. redelijke kosten die een gekwetste in verband met zijn letsel maakt voor een redelijke verzorging, verpleging, begeleiding en huishoudelijke hulp.

C

Lid 2 van artikel 106, alsmede de aanduiding «1.» voor lid 1, komen te vervallen.

D

Artikel 107 komt te luiden:

1. Indien iemand ten gevolge van een gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is, lichamelijk of geestelijk letsel oploopt, is die ander behalve tot vergoeding van de schade van de gekwetste zelf, ook verplicht tot vergoeding van:

a. de kosten die een derde anders dan krachtens een verzekering ten behoeve van de gekwetste heeft gemaakt en die deze laatste, zo hij ze zelf zou hebben gemaakt, van die ander had kunnen vorderen; en

b. een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag of bedragen voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat geleden door de in lid 2 genoemde naasten van de gekwetste met ernstig en blijvend letsel.

2. De naasten, bedoeld in lid 1 onder b, zijn:

a. de ten tijde van de gebeurtenis niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot of geregistreerde partner van de gekwetste;

b. de levensgezel van de gekwetste, die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam met deze een gemeenschappelijke huishouding voert;

c. degene die ten tijde van de gebeurtenis de ouder van de gekwetste is;

d. degene die ten tijde van de gebeurtenis het kind van de gekwetste is;

e. degene die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg voor de gekwetste heeft;

f. degene voor wie de gekwetste ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg heeft;

g. een andere persoon die in een zodanige nauwe persoonlijke relatie tot de gekwetste staat, dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij voor de toepassing van lid 1 onder b als naaste wordt aangemerkt.

3. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen regels worden gesteld waarmee nader kan worden bepaald wanneer letsel als ernstig en blijvend letsel, bedoeld in lid 1 onder b, kan worden aangemerkt.

4. Indien meer dan één naaste van een zelfde gekwetste recht hebben op vergoeding van de in lid 1 onder b bedoelde schade, en het totaal van de vergoedingen

een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag overschrijdt, worden de rechten van de naasten naar evenredigheid teruggebracht tot het beloop van dat bedrag.

5. Onverminderd artikel 6, tweede lid, van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen kunnen aanspraken van derden ter zake van als gevolg van het letsel geleden schade niet ten nadele van het recht op schadevergoeding van de gekwetste worden uitgeoefend.

6. Hij die krachtens lid 1 tot schadevergoeding wordt aangesproken kan hetzelfde verweer voeren dat hem jegens de gekwetste ten dienste zou hebben gestaan.

E

In artikel 108 worden, onder vernummering van het derde tot vijfde lid, een nieuw derde, vierde, zesde en zevende lid ingevoegd, luidende:

3. Voorts is de aansprakelijke verplicht tot vergoeding van een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag of bedragen voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, geleden door de in lid 4 genoemde naasten als gevolg van het overlijden.

4. De naasten, bedoeld in lid 3, zijn:

a. de ten tijde van de gebeurtenis niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot of geregistreerde partner van de overledene;

b. de levensgezel van de overledene, die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam met deze een gemeenschappelijke huishouding voert;

c. degene die ten tijde van de gebeurtenis ouder van de overledene is;

d. degene die ten tijde van de gebeurtenis het kind van de overledene is;

e. degene die ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg voor de overledene heeft;

f. degene voor wie de overledene ten tijde van de gebeurtenis duurzaam in gezinsverband de zorg heeft;

g. een andere persoon die ten tijde van de gebeurtenis in een zodanige nauwe persoonlijke relatie tot de overledene staat, dat uit de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeit dat hij voor de toepassing van lid 3 als naaste wordt aangemerkt.

6. Indien meer dan één naaste van een zelfde overledene recht hebben op vergoeding van de in lid 3 bedoelde schade, en het totaal van de vergoedingen een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag overschrijdt, worden de rechten van de naasten naar evenredigheid teruggebracht tot het beloop van dat bedrag.

7. Geen recht op vergoeding van de in lid 3 bedoelde schade bestaat, voor zover de rechthebbende op grond van dezelfde gebeurtenis reeds een vergoeding uit hoofde van artikel 107 lid 1 onder b heeft ontvangen.

Artikel II

Artikel 51f, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering komt te luiden:

2. Indien de in het eerste lid genoemde persoon ten gevolge van het strafbare feit is overleden, kunnen zich voegen diens erfgenamen ter zake van hun onder algemene titel verkregen vordering en de personen, bedoeld in artikel 108, eerste tot en met vierde lid, van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek ter zake van de daar bedoelde vorderingen. Indien de in het eerste lid genoemde persoon ten gevolge van het strafbare feit letsel heeft opgelopen, kunnen zich voegen de personen bedoeld in artikel 107, eerste lid, van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek ter zake van de daar bedoelde vorderingen.

Artikel III

In artikel 36f, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht wordt na de woorden "of diens nabestaanden in de zin van artikel 51f, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering" telkens ingevoegd: , alsmede de andere in dat lid genoemde personen.

Artikel IV

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven,

De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

Aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht teneinde de vergoeding van schade door letsel en overlijden te verruimen

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN

Dit wetsvoorstel verbetert de positie van personen die door toedoen van een ander letselschade lijden en van de naasten van personen die door toedoen van een ander letselschade lijden of komen te overlijden. De mogelijkheden voor vergoeding van kosten van verzorging, verpleging, begeleiding en huishoudelijke hulp (hierna: zorgkosten) van een gekwetste worden verduidelijkt. Het wetsvoorstel legt vast dat deze kosten ook voor vergoeding in aanmerking kunnen komen indien zij de kosten van professionele krachten overstijgen. Met de voorgestelde regeling wordt mede tegemoet gekomen aan een door de Eerste Kamer geuite wens (zie Kamerstukken I 2010/11, 32 500 VI, J). Ook voorziet het voorstel in een regeling voor de vergoeding van affectieschade. Vergoeding van affectieschade is een vorm van smartengeld voor naasten: het nadeel dat niet in vermogensschade bestaat en dat men lijdt doordat een persoon waarmee men een affectieve band heeft, ernstig gewond raakt of overlijdt. De invoering van een recht op vergoeding van affectieschade is aanleiding de regels rond beslag op immateriële schadevergoedingen aan te passen. Ten slotte wordt voorzien in de mogelijkheid dat naasten en nabestaanden zich kunnen voegen als benadeelde partij in het strafproces voor de vergoeding van affectieschade. Ook kunnen derden zich in dat strafproces voegen voor vergoeding van kosten die deze derden ten behoeve van het slachtoffer van een strafbaar feit hebben gemaakt. Door middel van dit deel van het voorstel doe ik mijn toezegging aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de zogenaamde Amsterdamse zedenzaak gestand (Kamerstukken II 2012/13, 33 552, nr. 2, p. 5).

Uitgangspunt in ons recht is dat schadevergoeding slechts verschuldigd is voor zover de wet daartoe de mogelijkheid opent. Uitgangspunt is tevens dat bij letsel waarvoor een ander aansprakelijk is, alleen de gekwetste zelf aanspraak heeft op vergoeding van zijn materiele en immateriële schade. Derden hebben geen aanspraken, tenzij het gaat om zogenaamde 'verplaatste schade', dat wil zeggen schade die bestaat uit kosten die derden hebben gemaakt ten behoeve van het slachtoffer en die de gekwetste zelf had kunnen vorderen, indien hij deze kosten zelf had gemaakt. Dit limitatieve en exclusieve stelsel (neergelegd in de artikelen 6:107 en 6:108 van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW)) brengt met zich dat de wenselijkheid van vergoeding van schade die (nog) niet uitdrukkelijk is vastgelegd in de wet, voor de rechter en in de rechtswetenschappelijke literatuur moet worden uitgevochten.

Al bij de totstandkoming van dit deel van het Nieuw BW is vergoedbaarheid van immateriële schadevergoeding voor naasten overwogen (zie Parl. Gesch. Boek 6 (Inv. 3, 5 en 6), p. 1271 e.v.). Het oorspronkelijke voorstel in het Nieuw BW voorzag ook in vergoeding van inkomensschade van naasten in het geval van zorgkosten, mits de persoonlijke relatie dat rechtvaardigde (zie Parl. Gesch. Boek 6 (Inv. 3, 5 en 6), p. 1283). Van deze verruimingen ten opzichte van het oude BW is door de wetgever destijds voorlopig afgezien. Voor affectieschade gold onder meer dat men worstelde met de vormgeving, waarbij lange procedures moesten worden voorkomen; daarnaast wilde men, kort gezegd, het aantal met het Nieuw BW in te voeren wijzigingen van het schadevergoedingsrecht beperkt houden (idem p. 1274 resp. 1288). In de loop der jaren is de houdbaarheid van deze keuzes steeds meer onder druk komen te staan.

In het regeerakkoord wordt er nadrukkelijk voor gekozen om waar mogelijk noodzakelijke zorg dichter bij de mensen te organiseren. Mantelzorg maakt dat bij uitstek mogelijk. Mantelzorg door gezinsleden is ook in overeenstemming met de gedachte die aan artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM) (*family life*) ten grondslag ligt, namelijk dat men in staat wordt gesteld om een normaal gezinsleven te leiden. Met het huidige wettelijke stelsel is het niet ondenkbaar dat een slachtoffer om financiële redenen genoodzaakt wordt om zich buiten zijn eigen gezin in bijvoorbeeld een verpleeghuis door professionele krachten te laten verzorgen en verplegen. Dat past niet langer in een tijd waarin grote waarde wordt gehecht aan eigen keuzes, we zelfredzaamheid willen bevorderen en in onze samenleving steeds vaker een beroep willen laten doen op de zorg van naaste familie.

Diezelfde samenleving vraagt nadrukkelijk om verbetering van de positie van slachtoffers. Een ongeval – laat staan een strafbaar feit – is niet slechts een aangrijpende gebeurtenis in het leven van betrokkene; het wijzigt ook, in de gevallen waarop dit voorstel ziet voor altijd, het leven van diens naasten. Ernstig letsel of het overlijden van een naaste wordt ook door de verwanten als een groot verlies ervaren, verlies waarvoor die naasten eerst en vooral erkenning willen. Ook hun is iets overkomen; ook hun is iets aangedaan. Die behoefte aan erkenning vertaalt zich bijvoorbeeld in de vele pogingen die tot op de dag van vandaag worden gedaan om vergoeding van deze schade te vorderen, zo recent nog met een beroep op (schending van) artikel 8 EVRM (Rb. Midden-Nederland 5 februari 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:418). Erkenning van dat leed en de maatschappelijk gevoelde behoefte om ook naasten enige vorm van genoegdoening te verschaffen, gaan evenwel de rechtsvormende taak van de rechter te boven, aldus de Hoge Raad in inmiddels een reeks van arresten. Van een regering die verbetering van de positie van slachtoffers tot een van de doelstellingen van het kabinetsbeleid heeft gemaakt, mag dan handelen worden verwacht.

Zorgkosten

Wie als gevolg van een ongeval, delict of andersoortige gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is zorgkosten moet maken, kan de kosten voor professionele zorg al verhalen op de aansprakelijke. De praktijk laat veelvuldig zien dat kort nadat de gekwetste letsel heeft opgelopen, zijn naasten zich als vanzelfsprekend wijden aan diens noodzakelijke verzorging, verpleging en begeleiding en vervolgens deze taken ook gedurende lange tijd op zich nemen. Goed denkbaar is dat naasten, om deze zorg op zich te nemen, minder gaan werken. In het huidige wettelijke systeem is deze schade ingevolge artikel 6:107 BW alleen verhaalbaar voor zover door de bijstand van de naaste de kosten van professionele hulp worden uitgespaard (zie Parl. Gesch. Boek 6 (Inv. 3, 5 en 6), pp. 1288-1289).

In een drietal arresten van de Hoge Raad zijn de grenzen van de verhaalbaarheid van deze schade aan de orde gekomen. In de eerste plaats in HR 28 mei 1999, NJ 1999, 564 (Johanna Kruidhof). In dit nog onder het oude recht (art. 1407 (oud) BW) gewezen arrest, heeft de Hoge Raad geoordeeld dat een kind dat door brandwonden ernstig letsel heeft opgelopen recht heeft op een vergoeding voor de langdurige tijd die de ouders hebben besteed aan de intensieve verpleging, verzorging en begeleiding van hun kind indien en voor zover daarmee kosten van professionele hulp worden uitgespaard. Het verlies van vakantiedagen daarentegen, voor de tijd die gemoeid was met het bezoeken van het kind, kwam volgens de Hoge Raad niet voor vergoeding in aanmerking, omdat niet aannemelijk was dat professionele – betaalde – hulpverleners worden ingeschakeld voor ziekenhuisbezoek ingeval de ouders niet in de gelegenheid zijn zelf het kind te bezoeken. In HR 6 juni 2003, NJ 2003, 504 (Krüter) is daarentegen afgewezen de vordering ex artikel 6:107 BW van de echtgenote die haar partner – die aan mesothelioom leed – gedurende zes weken voor zijn dood heeft verzorgd, omdat in dit geval, zo overwoog de Hoge Raad, het inschakelen van professionele hulp niet 'normaal en gebruikelijk' is. Ten slotte: het feit dat artikel 6:107 BW aan een derde een eigen recht op schadevergoeding toekent, doet niet af aan de bevoegdheid van de gekwetste om ook zelf vergoeding van deze schade te vorderen. Indien evenwel de aansprakelijke persoon de schade heeft vergoed aan degene die de zorg heeft verleend, is hij ook tegenover de gekwetste bevrijd, en omgekeerd (zie HR 5 december 2008, NJ 2009, 387 (Rijnstate)).

Uit het wettelijk stelsel en deze arresten valt een vijftal conclusies te trekken. In de eerste plaats: de behoefte aan zorg is een schadepost van de gekwetste zelf ter zake waarvan hijzelf een vergoeding kan vorderen. In de tweede plaats: indien een naaste deze zorg op zich neemt, komt hem ingevolge artikel 6:107 BW thans alleen een vergoeding toe indien het inschakelen van professionele hulp normaal en gebruikelijk zou zijn. In de derde plaats: indien aan dit criterium is voldaan, komt deze schade voor vergoeding in aanmerking voor zover daarmee de kosten van professionele hulp worden uitgespaard. Ten vierde: onder dezelfde voorwaarde heeft een naaste eveneens een aanspraak op een vergoeding indien deze zonder inkomensschade te lijden deze taken op zich neemt. Ten slotte: het verlies van vakantiedagen of overige vrije tijd die gemoeid is met het bezoeken

van een verwant valt niet als verplaatste schade aan te merken en komt daarom niet voor vergoeding in aanmerking.

Er zijn evenwel goede gronden om het huidige recht op dit punt te heroverwegen. De keuze van de gekwetste en zijn naasten dat de naasten deze taken op zich nemen dient aangemoedigd te worden, vooral ook omdat een dergelijke keuze vaak wordt gemaakt om de levenskwaliteit van de gekwetste te verbeteren. Verzorging door een vertrouwde naaste kan zowel om emotionele als medische redenen – minder stress – de voorkeur verdienen boven professionele hulp. De gekwetste moet hierin zijn eigen, persoonlijke afweging kunnen maken. De keuze om deze taken op zich te nemen past ook binnen het streven om mensen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving te ondersteunen; de eerder genoemde mantelzorg.

De behoefte aan een wettelijke regeling laat zich voorts goed illustreren aan de hand van de inmiddels ontstane jurisprudentie. In de rechtspraak is ter zake van zorgkosten een zekere onevenwichtigheid waarneembaar, die verband houdt met de onvermijdelijk casuïstische benadering door de rechter, de gekozen grondslag van de vordering en een uiteenlopende uitleg van de uit artikel 6:101 BW voortvloeiende schadebeperkingsplicht. Bij letselschade van een kind brengt die verplichting mee dat de ouders die de zorg voor hun gekwetste kind op zich nemen, niet méér kunnen vorderen dan de kosten van de professionele hulp die de ouders door hun zorg hebben uitgespaard. In andere gevallen wordt een dergelijke beperking niet toegepast. Zo is door de Hoge Raad geoordeeld dat een overlevende echtgenote in beginsel vergoeding van haar volledige inkomensschade kon vorderen die zij leed door haar werk op te geven om de zorg voor de kinderen op zich te nemen. Ook kan volgens de Hoge Raad vergoeding van volledige inkomensschade worden gevorderd die de ouders lijden indien zij de verzorging op zich nemen van een door een medische fout (mislukte sterilisatie) geboren gezond kind. Het verschil is juridisch niet onverklaarbaar, omdat in het geval van het gekwetste kind de ouders als derden in de zin van het huidige artikel 6:107 BW zijn aan te merken en het limitatieve stelsel van artikel 6:107 BW als een beletsel voor volledige vergoeding wordt gezien, maar het bevredigt niet.

Om deze redenen maakt dit voorstel het mogelijk om in ruimere mate dan thans mogelijk is de vergoeding van zorgschade te vorderen. Het uitgangspunt daarbij is dat de behoefte aan zorg een schadepost van de gekwetste zelf is en de gekwetste zelf vergoeding van de kosten daarvan kan vorderen. Dat betekent dat indien een naaste deze taken op zich neemt en zich daardoor genoodzaakt ziet minder te gaan werken, de schade die daar het gevolg van is, als schade *van de gekwetste* wordt aangemerkt. Deze benadering biedt verschillende voordelen. De gekwetste houdt op deze wijze de regie over de wijze waarop hij zijn zorg regelt. Een andere benadering zou zijn gelegen in het (oorspronkelijk in het kader van het Nieuw BW voorgestane) aanmerken van deze post als schade van de derde, de naaste. Het is evenwel niet ondenkbaar dat de gekwetste en zijn naaste met van te

voren niet voorziene of gewenste levenswendingen worden geconfronteerd, bijvoorbeeld echtscheiding of overlijden van de naaste. Door ervan uit te gaan dat de schade een post is van de gekwetste zelf, wordt voorkomen dat er in dergelijke gevallen onduidelijkheid ontstaat over de vraag of de naaste (nog) wel gerechtigd is tot de vergoeding.

Affectieschade

In 2008 is in opdracht van het Ministerie van Justitie door de Vrije Universiteit onderzoek gedaan naar affectieschade.[1] De aanleiding voor het onderzoek was het debat in de Eerste Kamer tijdens de plenaire behandeling op 12 september 2006 van het wetsvoorstel affectieschade (28 781). Tijdens de parlementaire behandeling was de vraag gerezen of een vergoeding alleen moet worden toegekend bij overlijden – dus aan nabestaanden – of ook aan naasten bij ernstig en blijvend letsel van het slachtoffer. Uit het onderzoek is gebleken dat naasten en nabestaanden in vrijwel gelijke mate behoefte hebben aan een vergoeding. Een recht op vergoeding van affectieschade zal volgens naasten en nabestaanden bijdragen aan hun verwerking van de emotionele gevolgen van die gebeurtenis. Het recht wordt door betrokkenen onder meer opgevat als erkenning voor de naaste c.q. nabestaande zelf, erkenning door het Nederlandse rechtssysteem van de emotionele gevolgen van een ongeval of andere ingrijpende gebeurtenis voor naasten, het erkennen van de fout door de dader, en het vragen van een opoffering van de verantwoordelijke partij. De vergoeding van affectieschade is zo meer een middel tot een doel dan een doel op zichzelf. Met de vastlegging van het recht in de wet kan uitdrukking worden gegeven aan het feit dat ernstig letsel of het overlijden van een naaste door de verwanten als een ernstig verlies wordt ervaren. De affectieve relatie tussen naasten brengt immers mee dat deze naasten niet slechts hun verdriet moeten dragen, maar ook moeten meemaken dat zij hun leven opnieuw moeten inrichten. De introductie van het recht op vergoeding van affectieschade heeft in de eerste plaats tot doel erkenning te verschaffen van het door de naasten ondervonden leed. Daarnaast beoog ik met het recht op vergoeding van affectieschade deze naasten genoegdoening te verschaffen in die zin dat het geschokte rechtsgevoel van de naasten wordt verzacht doordat van de aansprakelijke persoon een opoffering wordt verlangd.[2]

Het recht op vergoeding van affectieschade is niet geheel nieuw. Sinds 1 januari 2012 is het ingevolge artikel 4, eerste lid, van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven voor nabestaanden van slachtoffers van misdrijven mogelijk om een uitkering ter vergoeding van affectieschade te verkrijgen uit het Schadefonds Geweldsmisdrijven.

In vrijwel alle Europese landen bestaat in enige vorm de mogelijkheid van vergoeding van affectieschade. In de afgelopen jaren hebben ook Oostenrijk en Zweden een recht op vergoeding van affectieschade erkend. In Europa bestaat er alleen nog in (Nederland en) Duitsland geen recht op vergoeding van affectieschade. De vorm en de

[1] Zie Kamerstukken I 2008/09, 28 781, G.
[2] Men zie daarover ook de ervaringen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven, in NJB 2010, p 293.

mate waarin in de andere Europese landen een vergoeding kan worden verkregen is verschillend. Sommige landen kennen een uitgewerkte wettelijke regeling voor de kring van gerechtigden en de toe te kennen vergoeding (het Verenigd Koninkrijk), in andere landen is het recht in de rechtspraak ontwikkeld, hetgeen in deze landen mogelijk was omdat de wet daarvoor anders dan in Nederland geen belemmering opwerpt (bijvoorbeeld in Frankrijk, België en Spanje). Men zie hierover Bona, Mead en Lindenbergh, Fatal accidents and secondary victims, Peopil research group 2005, pp. 422-424 en Von Bar en Clive, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference, 2009, Boek VI. – 2:202, pp. 3230-3237.

Bij de vormgeving van het wetsvoorstel geldt voor mij als belangrijk uitgangspunt dat zo veel mogelijk vermeden moet worden dat de vaststelling van de vergoeding van affectieschade leidt tot langdurige en onsmakelijke discussies over de intensiteit van het leed. In een stelsel waarbij per geval de omvang van de vergoeding moet worden vastgesteld, zijn de kosten van afwikkeling bovendien omvangrijker. Deze zogenaamde transactiekosten kunnen een drempel vormen voor de mate waarin mensen die recht op een vergoeding hebben, deze vorderen.

Een wettelijk systeem met een vaste kring van gerechtigden en vaste bedragen als vergoeding brengt de transactiekosten terug tot een minimum en kan veel procedures voorkomen. Zo'n systeem werpt uiteraard wel de vragen op aan welke bedragen moet worden gedacht en hoe de kring van gerechtigden te bepalen. De uitkomsten van het hierboven genoemde onderzoek zijn op het punt van de meest wenselijke wijze van vaststelling van het bedrag niet eenduidig. Uit het onderzoek blijkt enerzijds een duidelijke voorkeur van naasten en nabestaanden voor een wijze van vaststelling die rekening houdt met hun individuele omstandigheden: 36% van de respondenten koos voor een variabel bedrag, 28% voor een genormeerd bedrag en 16% voor een vast bedrag. Anderzijds gaven mensen aan dat lastige discussies over de hoogte van het bedrag hun verwerking zouden hebben belemmerd, ja zelfs het meest aan die verwerking in de weg zou hebben gestaan. Dit wordt ook bevestigd door de in het onderzoek geïnterviewde Belgische nabestaanden en naasten. In België wordt de hoogte van de schadevergoeding in beginsel per geval vastgesteld.[3] Het is door de Belgische geïnterviewden als zeer onaangenaam ervaren om over de hoogte van de vergoeding te moeten discussiëren.

In het verworpen wetsvoorstel 28 781 affectieschade waren (uiteindelijk) vier categorieën gerechtigden onderscheiden. Dat systeem bleek te weinig fijnmazig om tegemoet te komen aan het algemeen gedeelde gevoel dat enigszins rekening moet worden gehouden met de van belang zijnde persoonlijke omstandigheden van de naaste of nabestaande. Weliswaar laat het leed waar het hier om gaat zich niet met geld herstellen, maar dat doet er niet aan af dat indien eenmaal een recht op vergoeding van affectieschade is erkend, de omvang van de vergoeding de aard van het geleden nadeel

[3] Zie over het Belgische stelsel E.F.M. Mulder en W.C.T. Weterings, in Tijdschrift voor Privaatrecht 2011-04.

op enige wijze mag reflecteren. Het verschil kan, als de bedragen worden bestudeerd, symbolisch zijn; het is wel een verschil. De wet moet dan categorieën rechthebbenden bevatten waarbij wel rekening wordt gehouden met de meest van belang zijnde individuele omstandigheden, doch welke ook zodanig gedefinieerd zijn dat er geen discussie mogelijk is over de vraag binnen welke categorie iemand valt en op welk bedrag hij (dan) recht heeft.

Dit voorstel introduceert een systeem waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de situaties waarbij een verwant ernstig en blijvend gewond raakt, en die waarbij hij overlijdt. Uit het hierboven genoemde onderzoek blijkt dat dit een onderscheid is waarvan te verdedigen is dat dit in de hoogte van de vergoeding tot uitdrukking moet komen. Bij de vaststelling van de omvang van de bedragen wordt voorts betekenis toegekend aan de aard van de relatie. Het is te rechtvaardigen hogere bedragen toe te kennen indien de gekwetste en de naaste echtgenoten, partners, levensgezellen, ouders en minderjarige of meerderjarige thuiswonende kinderen zijn. In deze (gezins-)gevallen mag een zodanig hechte band worden aangenomen dat voor deze naasten een hoger bedrag op zijn plaats is in vergelijking met de andere tot de kring van gerechtigden behorende naasten. Een dergelijke hogere vergoeding ligt eveneens in de rede indien een naaste een pleegkind is of een persoon die de verzorging en opvoeding van een dergelijk pleegkind op zich heeft genomen. De opgenomen kring van gerechtigden is in vergelijking met die van wetsvoorstel 28 781 verruimd in die zin dat de beperking tot *minderjarige* kinderen en hun ouders is vervallen. Ook meerderjarige kinderen en hun ouders behoren tot de kring van gerechtigden. Ten slotte is het te rechtvaardigen om het bedrag hoger vast te stellen indien het overlijden of het ernstige en blijvende letsel door een opzettelijk gepleegd geweldsmisdrijf is veroorzaakt. De genoegdoeningsfunctie verlangt dan een hoger bedrag.

De omvang van de bedragen wordt bij algemene maatregel van bestuur vastgesteld, zodat een in de toekomst eventueel wenselijke aanpassing daarvan, bijvoorbeeld in verband met geldontwaarding of met veranderende maatschappelijke inzichten, betrekkelijk eenvoudig zal kunnen plaatsvinden. Met de voorgestelde opzet mag verwacht worden dat de toepassing van de regeling voor de rechter geen grote problemen zal opleveren. Daardoor zal de regeling in de praktijk naar verwachting ook niet tot grote uitvoeringsmoeilijkheden leiden en mitsdien in de overgrote meerderheid van de gevallen buiten de rechter om kunnen worden uitgevoerd.

<u>Beslag</u>

In aanvulling op de regeling van affectieschade wordt voorgesteld de aanspraak op smartengeld – affectieschade daaronder begrepen – niet vatbaar te laten zijn voor beslag. Het huidige lid 2 van artikel 6:106 BW bepaalt dat het recht op vergoeding van immateriële schade niet vatbaar is voor overgang en beslag, tenzij het bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Voor een overgang onder algemene titel is vereist dat de gerechtigde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding

aanspraak te maken. Deze bepaling beoogt recht te doen aan het hoogstpersoonlijk karakter van het recht op smartengeld. Dit karakter hangt samen met de aard van de schade. In niet door artikel 6:106 BW bestreken gevallen is het leggen van beslag nog mogelijk en dat kan de benadeelde de keuze ontnemen of hij deze aanspraak te gelde wil maken. Zeker ook bij affectieschade is voorstelbaar dat naasten of nabestaanden om hun moverende redenen willen afzien van hun recht. Het voorgestelde artikel 6:95 lid 2 BW (eerder 6:106 lid 2 BW) bewerkstelligt dit.

Voegen naasten en nabestaanden als benadeelde partij in het strafproces

Naar aanleiding van de Amsterdamse zedenzaak heb ik de Tweede Kamer toegezegd het mogelijk te maken dat ouders van minderjarige kinderen die als gevolg van een strafbaar feit ten behoeve van hun kind kosten hebben gemaakt zich kunnen voegen in het strafproces om deze kosten op de dader te verhalen (Kamerstukken II 2012-2013, 33 552, p. 5). Dat is nu niet mogelijk omdat artikel 51f van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv) alleen slachtoffers zelf de mogelijkheid biedt om de schade die zij hebben geleden, in het strafproces als benadeelde partij op de dader te verhalen, aangevuld met enkele bepalingen voor nabestaanden van overleden slachtoffers (zie Hof Amsterdam 26 april 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:BZ8885). Het wetsvoorstel voorziet in de mogelijkheid dat naasten en nabestaanden zich kunnen voegen als benadeelde partij in het strafproces ter zake van de vergoeding van affectieschade. Die mogelijkheid wordt ook geopend voor derden voor de kosten die zij ten behoeve van het slachtoffer van een strafbaar feit hebben gemaakt. Dit betreft de kosten die zij op grond van artikel 6:107 lid 1 BW kunnen vorderen in plaats van de gekwetste zelf. Het gaat hier dus om verplaatste schade. De totaliteit van de door de dader te vergoeden schade wordt door de aanspraak van de derde niet verhoogd.

Artikel 36f, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr) biedt de mogelijkheid om ten behoeve van het slachtoffer of diens nabestaanden in de zin van artikel 51f, tweede lid, Sv een schadevergoedingsmaatregel op te leggen. Door aanpassing van artikel 36f, eerste lid, Sr wordt het ook mogelijk gemaakt om ten behoeve van naasten en nabestaanden ter zake van hun vordering tot vergoeding van affectieschade en ten behoeve van derden voor hun vordering ter zake van voor het slachtoffer gemaakte kosten, een dergelijke maatregel op te leggen.

Gevolgen aansprakelijkheidsverzekeringen

Bij het in kaart brengen van de gevolgen van het wetsvoorstel voor de aansprakelijkheidsverzekeringen moet onderscheid worden gemaakt tussen de vergoeding van affectieschade en de verruiming van de vergoeding van zorgkosten. Daarover zij voor wat betreft de vergoeding van affectieschade het volgende opgemerkt. De verkeersaansprakelijkheid zal veruit het belangrijkste rechtsgebied zijn waarvoor dit voorstel gevolgen zal hebben. Volgens een schatting van de verzekeringsbranche op basis

van cijfers over het aantal verkeersslachtoffers zijn er jaarlijks 700 doden in het verkeer, waarbij voor de oorzaak daarvan iemand aansprakelijk is, en zijn er jaarlijks naar schatting eveneens 700 slachtoffers met ernstig en blijvend letsel, voor de oorzaak waarvan iemand aansprakelijk is. Op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek over de samenstelling van huishoudens, zullen er per gebeurtenis gemiddeld twee naasten zijn die vallen binnen de kring van gerechtigden. Dit zou betekenen dat er naar aanleiding van verkeersongevallen naar schatting 2800 personen recht hebben op vergoeding van affectieschade. Dit komt neer op een stijging van de WAM-premies met 2 à 3%. In deze berekening is er vanuit is gegaan dat de gerechtigden gemiddeld aanspraak maken op een bedrag van € 15.000 (zie voor de mogelijke bedragen pp. 21-22 van deze toelichting).

De verruiming van de vergoeding van zorgkosten betekent dat het voorstel het mogelijk maakt om de schade óók te verhalen voor zover die uitstijgt boven de kosten van professionele hulp. Te verwachten valt dat de financiële gevolgen van de verruiming van de vergoeding van de zorgkosten beperkt zullen zijn. Door de zorg van naasten worden de kosten van professionele hulp uitgespaard. Het wetsvoorstel heeft daarmee alleen gevolgen voor de extra kosten ten opzichte van de professionele hulp. Uit de schadebeperkingsplicht volgt voorts dat het vorderen van inkomensschade boven de standaard van de professionele hulp zijn begrenzing kent in de dubbele redelijkheidstoets. Het ligt ten slotte niet in de rede dat naasten lichtvaardig zullen overgaan tot het op zich nemen van zorgtaken ten koste van werk en aldus het laten doorgaan van het reguliere leven. Door de gekwetste en de naaste zal in de regel naar mogelijkheden worden gezocht om het leven van voor het ongeval waar mogelijk te continueren.

<u>Gevolgen voor de Rijksbegroting</u>

Het voorstel heeft financiële gevolgen voor de Staat in verband met een toenemend aantal uitkeringen vanuit de zogenaamde voorschotregeling. Het voorstel opent de mogelijkheid dat naasten en nabestaanden respectievelijk derden zich kunnen voegen als benadeelde partij in het strafproces ter zake van de vergoeding van verplaatste schade en affectieschade ex de artikelen 6:107 en 6:108 BW. Wanneer de strafrechter deze schadevergoeding toewijst en daarvoor een schadevergoedingsmaatregel oplegt, komt die vergoeding, wanneer de veroordeelde acht maanden na onherroepelijk worden van het vonnis nog niet heeft betaald, ten laste van de Staat (zie ook de aanpassing van artikel 36f, eerste lid, Sr).

Harde gegevens over de aantallen die dit betreft zijn niet bekend. Zo zijn geen gegevens beschikbaar over het aantal slachtoffers met ernstig en blijvend letsel als gevolg van een strafbaar feit en ook gegevens over bijvoorbeeld het aantal minderjarige slachtoffers van strafbare feiten waarvan de ouders ter zake van verplaatste schade zich zullen voegen zijn niet voor handen. Wel is bekend dat in de huidige situatie het Centraal Justitieel Incassobureau (hierna: CJIB) jaarlijks in ongeveer 70 zaken een uitkering doet op grond van de voorschotregeling ter zake van levensdelicten. Om een inschatting te kunnen

maken van de extra kosten die ten laste komen van de voorschotregeling moet het aantal zaken waarin slachtoffers ernstig en blijvend letsel oplopen als gevolg van een strafbaar feit en het aantal zaken met minderjarige slachtoffers waarvan de ouders zich zullen voegen ter zake van verplaatste schade, daarbij worden opgeteld. De verwachting is dat dat in omvang een beperkte groep zal zijn.

Bij het inschatten van de kosten die met dit voorstel zijn gemoeid, moet voorts rekening worden gehouden met het feit dat het CJIB een hoog inningspercentage kent. Van de uitkeringen op basis van de voorschotregeling vloeit als gevolg van een inningstraject op termijn een groot deel terug naar de Staat. Alleen het bedrag dat na enkele jaren definitief oninbaar blijkt, komt uiteindelijk voor rekening van de Staat. Na inwerkingtreding van dit voorstel zal dit mogelijk leiden tot een beperkte verhoging van de uitkeringen van de voorschotregeling, die ik op basis van het bovenstaande schat op maximaal 1 à 2 miljoen euro. Zo'n drie jaar na de inwerkingtreding moet rekening worden gehouden met een extra beslag op de voorschotregeling.

Overgangsrecht

Het is niet nodig in het voorstel een zelfstandige bepaling van overgangsrecht op te nemen. Krachtens artikel 68a van de Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek, gelezen in verband met artikel 69, onder d, van die wet, zal het recht op vergoeding van affectieschade of zorgkosten niet door het enkele in werking treden van het voorstel ontstaan, indien alle feiten die de wet daarvoor vereist, reeds voordien waren voltooid. Dit zal voor gevallen van letsel in de praktijk betekenen dat het voorstel slechts gevolgen zal meebrengen ten aanzien van schadeveroorzakende gebeurtenissen die plaatsvinden na in werking treden van het voorstel.

Ten aanzien van de vergoeding van affectieschade voor het overlijden van een naaste kan zich het geval voordoen dat de schadeveroorzakende gebeurtenis heeft plaatsgevonden vóór de inwerkingtreding van het voorstel, terwijl het overlijden pas daarna plaatsvindt. In dat geval zijn pas door het overlijden alle feiten voltooid die de wet voor het ontstaan van het vorderingsrecht vereist. Artikel 173, tweede lid, tweede volzin, van de Overgangswet bepaalt echter dat de aansprakelijkheid wegens iemands overlijden na het tijdstip van het in werking treden van de wet als gevolg van letsel dat vóór dat tijdstip is ontstaan, ook met betrekking tot haar omvang, naar het tevoren geldende recht wordt beoordeeld. Ook voor gevallen waarin het slachtoffer overlijdt, zal het voorstel dus slechts gevolgen meebrengen ten aanzien van gebeurtenissen die plaatsvinden na inwerkingtreding.

Adviezen

In reactie op een brief van 1 februari 2011 van de Eerste Kamer heb ik op 30 november 2011 een bijeenkomst georganiseerd over 'door derden geleden schade' (zie Kamerstukken I 2010/11, 32 500 VI, J). De bijeenkomst is voorgezeten door mr. A.

Hammerstein. Aanwezig waren vertegenwoordigers van de advocatuur, de rechterlijke macht, verzekeraars, slachtofferorganisaties, wetenschap en de politiek. De gedachtewisselingen tijdens deze bijeenkomst hebben mede als inspiratiebron gediend bij de vormgeving van de regeling voor affectieschade en zorgschade in dit wetsvoorstel.

ARTIKELEN

Artikel I

A en C

Bij de totstandkoming van artikel 6:106 BW is de vraag gerezen of het bijzondere doel waarmee een vergoeding wordt toegekend voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat, meebrengt dat voor de aanspraak op deze vergoeding andere regels moeten gelden dan voor andere geldvorderingen. Deze vraag is indertijd bevestigend beantwoord (zie Parl. Gesch. Boek 6, pp. 378-383). Het huidige lid 2 van artikel 106, dat in dit voorstel in aangepaste vorm wordt verplaatst naar artikel 6:95 BW, is daar de resultante van. Het bepaalt dat het recht op vergoeding van immateriële schade niet vatbaar is voor overgang en beslag, tenzij het bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Voor een overgang onder algemene titel is vereist dat de gerechtigde aan de wederpartij heeft medegedeeld op de vergoeding aanspraak te maken.

Deze bepaling beoogt recht te doen aan het hoogstpersoonlijk karakter van het recht op smartengeld. Dit karakter hangt samen met de aard van de schade. Het gaat bij smartengeld niet om het vergoeden van schade die een persoon in zijn vermogen lijdt, maar het beoogt een financiële tegemoetkoming te bieden voor pijn, verdriet en gederfde levensvreugde. Het bijzondere karakter van het recht op smartengeld brengt mee dat het smartengeld ook zoveel mogelijk aan de benadeelde ten goede moet komen; alleen dan wordt hem genoegdoening in zijn relatie tot de aansprakelijke persoon verschaft. Een benadeelde moet ook zelf kunnen beslissen of hij al dan niet aanspraak wil maken op smartengeld. Bij het recht op vergoeding van affectieschade is dit niet anders, nu goed denkbaar is dat sommige verwanten er moeite mee hebben om een financiële vergoeding te ontvangen ten gevolge van het overlijden of de ernstige verwonding van een naaste. Deze twee uitgangspunten (keuzevrijheid en bestemming) verklaren ook waarom alleen voor de *aanspraak* op vergoeding van smartengeld beperkingen gelden. Indien het smartengeld eenmaal is voldaan is de uitkering, als in beginsel ieder vermogensbestanddeel, vatbaar voor overgang en beslag.

De huidige beperking voor het leggen van beslag is vooral ingegeven vanuit de gedachte dat smartengeld niet in de plaats treedt van een vermindering van een vermogen, en in die zin als verhaalsobject voor een derde een pure "meevaller" is. Dit gaat echter evenzeer op indien de voor beslag vereiste handelingen (bij overeenkomst

vastgelegd of vordering ingesteld) wél zijn verricht, zodat deze handelingen als omslagpunt minder gelukkig zijn. Indien bovendien het smartengeld eenmaal is voldaan, is de uitkering vatbaar voor beslag. De benadeelde heeft door verzilvering van zijn aanspraak op smartengeld erkenning en genoegdoening verkregen. Het verdient echter om de volgende drie redenen aanbeveling om *de aanspraak op smartengeld in het algemeen* niet vatbaar te laten zijn voor beslag. In de eerste plaats omdat door het leggen van beslag de benadeelde de keuze wordt ontnomen om te beslissen of hij deze aanspraak ten gelde wil maken. In de tweede plaats komen de functies van erkenning en genoegdoening van het recht op smartengeld niet of onvoldoende tot hun recht indien er door het beslag geen betaling aan de benadeelde plaatsvindt. In de derde plaats: indien de aansprakelijke persoon zijn aansprakelijkheid door verzekering heeft gedekt, voorkomt het leggen van (derden)beslag onder de aansprakelijke persoon niet dat zijn verzekeraar krachtens de directie actie van artikel 7:954 BW bevoegd is om de uitkering rechtstreeks aan de benadeelde te voldoen. Betaalt een aansprakelijke persoon, dan is (derden)beslag onder voorwaarden dus mogelijk; betaalt de verzekeraar, dan treft dat beslag geen doel. Dat is onwenselijk. Daarom wordt er een nieuwe redactie van artikel 6:96 lid 2 (thans nog 6:106 lid 2) BW voorgesteld, waarin bepaald is dat het recht op smartengeld niet vatbaar is voor beslag, derhalve ook niet indien dit recht bij overeenkomst is vastgelegd of ter zake een vordering in rechte is ingesteld. Dit betekent niet alleen dat derdenbeslag onder de aansprakelijke persoon niet mogelijk is, maar eveneens dat het recht op smartengeld nimmer in de faillissementsboedel van het slachtoffer valt. Is het recht uitgeoefend en het smartengeld eenmaal deel gaan uitmaken van het vermogen van de benadeelde, dan valt het weer wel in de boedel.

Anders dan bij beslag verzet het persoonlijk karakter van het recht op smartengeld zich niet tegen een (ongeclausuleerde) overgang onder bijzondere titel. Indien een benadeelde zijn vordering immers overdraagt (of daarop een pandrecht vestigt), geeft hij daarmee in de eerste plaats impliciet te kennen aanspraak te willen maken op de vordering. Doorgaans zal de benadeelde daarvoor een tegenprestatie verkrijgen, zodat hij in ieder geval indirect profiteert van de aanspraak. Zo is denkbaar dat een derde aan de benadeelde zijn immateriële schade vergoedt, tegen overdracht van de vordering van de benadeelde op de aansprakelijke persoon. Indien de benadeelde zo zijn vordering zou willen verzilveren, vereist de huidige regeling dat het recht op vergoeding eerst bij overeenkomst is vastgelegd of de benadeelde ter zake een procedure start. Deze beperking is vooral gemotiveerd door de onzekerheid die zou bestaan ten aanzien van het bedrag dat de overgedragen vordering zal opleveren, waardoor het een hoog speculatief karakter zou hebben. Dit geldt echter eveneens voor andere vorderingen tot schadevergoeding die worden overgedragen, waarbij bovendien zij bedacht dat indien een vordering in rechte is ingesteld, de uitkomst van de procedure ook speculatief is. Niet valt daarom in te zien waarom een overdracht (cessie) van een recht op smartengeld niet zonder beperkingen mogelijk zou kunnen zijn. Verder heeft de beperkte mogelijkheid van

overgang tot gevolg dat op een verzekeraar die de immateriële schade van een verzekerde heeft vergoed, de rechten die de verzekerde tegen de aansprakelijke persoon heeft, niet ingevolge artikel 7:962 BW bij wijze van subrogatie overgaan, en dus de verzekeraar ter zake van deze schade geen verhaal kan nemen op de aansprakelijke persoon. Bij verzekeringen van de zijde van gelaedeerden die ook immateriële schade dekken, denke men aan de schadeverzekering voor inzittenden en de ingevolge artikel 7 van de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen verplicht te sluiten verzekering. Te denken valt voorts aan de door werkgevers te sluiten verzekering die de schade van een werknemer dekt die hij bij een verkeersongeval oploopt. De Hoge Raad heeft deze op het goed werkgeverschap (art. 7:611 BW) gebaseerde verplichting aangenomen in zijn arresten van 1 februari 2008, NJ 2009, 331 en 332. In de voorgestelde nieuwe redactie van artikel 106 lid 2 BW is daarom iedere beperking voor een overgang onder bijzondere titel vervallen.

De aldus aangepaste bepaling wordt met dit voorstel opgenomen in c.q. verplaatst naar artikel 6:95 BW. Daarmee wordt beoogd buiten twijfel te stellen dat de beperking zoals die nu in artikel 6:95 lid 2 is neergelegd niet alleen geldt voor de in artikel 6:106 BW genoemde gevallen waarin een benadeelde een recht op smartengeld heeft, maar ook indien een dergelijk recht zijn grondslag vindt in andere wettelijke bepalingen. Men denke aan artikel 7:510 BW.

B

Het aan artikel 6:96 lid 2 BW toe te voegen onderdeel d legt vast dat de gekwetste een aanspraak heeft op vergoeding van redelijke door de gekwetste gemaakte kosten ten behoeve van diens verpleging, verzorging, begeleiding en huishoudelijke hulp. De gedachte is dat de gekwetste, om van een naaste op bestendige wijze zorg te kunnen (blijven) ontvangen, als tegenprestatie voor de verleende zorg de naaste dient te compenseren voor diens inkomensachteruitgang.

Onderdeel d bepaalt in samenhang met de aanhef van dit lid dat als vermogensschade voor vergoeding in aanmerking komen de *redelijke* door een gekwetste in verband met zijn letsel gemaakte kosten van verzorging, verpleging, begeleiding en huishoudelijke hulp. Dit onderdeel beoogt daarbij buiten twijfel te stellen dat de uit artikel 6:101 BW voortvloeiende schadebeperkingsplicht niet meebrengt dat deze kosten slechts vergoed worden tot het niveau van de kosten van professionele hulp. Onderdeel d biedt overigens ook de grondslag om de kosten van verzorging, verpleging en begeleiding op de aansprakelijke partij te verhalen, indien professionele krachten deze taken wél uitvoeren. Deze kosten zijn dan verhaalbaar indien het in de concrete omstandigheden redelijk is om professionele hulp in te schakelen. Niet langer beslissend is of – zoals de huidige jurisprudentie nog eist, zie Hof Arnhem-Leeuwarden 14 januari 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:183 – in een concreet geval het inschakelen van professionele hulp *normaal en gebruikelijk* zou zijn.

Bij deze invulling is van belang dat het de dader is geweest die door zijn onrechtmatig handelen de gekwetste in deze positie heeft gebracht. Hierdoor zal hij niet kunnen betogen dat hij slechts behoeft te vergoeden wat het goedkoopste is, maar is hij – binnen de grenzen van de redelijkheid – aan de keuzes van de benadeelde gebonden. Dit brengt mee dat hier vooral de persoon van de gekwetste zelf en (de handhaving van) diens leven(sstandaard) centraal staat. De gekwetste mag niet spoedig een levenspatroon worden opgedrongen dat hij niet wenst. Indien hij zich derhalve niet door professionele krachten maar door zijn naasten laat verzorgen, dient die keuze gerespecteerd te worden, ook indien daardoor de zorgkosten de kosten van professionele hulp overstijgen (zie ook Rb. Utrecht 29 februari 2012, ECLI:NL:RBUTR:2012:BV7503).

Evenals bij de andere onderdelen van artikel 6:96 lid 2 BW kent het voorgestelde onderdeel d een dubbele redelijkheidstoets. Niet alleen dient de *wijze* waarop de gekwetste in zijn reële zorgbehoefte voorziet redelijk te zijn; ook dient de *omvang* van de kosten die daarmee gemoeid zijn redelijk te zijn. Indien een gekwetste zich door een naaste laat verzorgen dient bij de toetsing aan de eerste redelijkheidstoets enerzijds gewicht te worden toegekend aan de vrijheid van een gekwetste en zijn omgeving om hun leven zo in te richten als hun goeddunkt, terwijl anderzijds de redelijkheid van deze keuze met het oog op een eventuele inkomensachteruitgang van de naaste dient te worden getoetst aan onder meer de specifieke omstandigheden waarin de gekwetste verkeert (vgl. HR 21 februari 1997, NJ 1999, 145 (*Wrongful birth*)). Indien een gekwetste zorgkosten heeft, brengt de vrijheid om zijn leven zo in te richten als hem goeddunkt mee dat de keuze om die taken door een naaste te laten verrichten te respecteren valt, ook indien in een concreet geval professionele hulp (thuiszorg) of de verzorging in een instelling goedkoper zou zijn. Daarbij geldt ook als uitgangspunt dat deze naasten vrij zijn in de wijze waarop zij hieraan invulling geven, ook indien dit ertoe leidt dat zij (al dan niet tijdelijk) minder gaan werken dan wel daarvoor vakantiedagen opnemen. De hierbij door de redelijkheid te bepalen grenzen zijn afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval. In het algemeen kan wel gesteld worden dat dit er bij de minder ernstige en tijdelijke letsels spoediger toe zal leiden dat van naasten verwacht mag worden dat zij zoveel als mogelijk in hun vrije tijd de gekwetste verzorgen. In dat geval kan, afhankelijk van wie daarvoor een vergoeding vordert, ingevolge dit onderdeel d dan wel ingevolge artikel 6:107 BW aanspraak worden gemaakt op een vergoeding ter grootte van de uitgespaarde professionele hulp. Bij een vergoeding aan de gekwetste ter grootte van het gederfde inkomen van de naaste zal voornamelijk gedacht moeten worden aan die situaties waarin naasten door de ernst en duur van het letsel en de daardoor noodzakelijke omvang en duur van zorg zich redelijkerwijs genoodzaakt voelen minder te werken, dan wel vakantiedagen op te nemen.

Dat de wijze waarop de gekwetste in zijn reële zorgbehoefte voorziet, redelijk dient te zijn, brengt ook met zich dat niet voor eenieder die deze zorg verleent, de daardoor ontstane inkomensschade volledig vergoed wordt. De persoonlijke relatie waarin de

gekwetste tot deze persoon staat, dient dat te rechtvaardigen. Te denken valt voornamelijk aan ouders, kinderen en partners.

Indien in een concreet geval de keuze om minder te gaan werken redelijk is, zal de aansprakelijke partij aan de gekwetste het daardoor gederfde inkomen van de naaste in beginsel volledig dienen te vergoeden.[4] De hierbij te bepalen grenzen zijn ook weer sterk afhankelijk van de omstandigheden van het geval en dienen te worden bezien vanuit het belang van de gekwetste. Indien bijvoorbeeld een door een ongeval zeer ernstig gehandicapt geraakt kind dagelijks intensieve verzorging nodig heeft, en nog slechts met vrijwel voortdurende ondersteuning van de ouders thuis kan blijven wonen, is een volledige vergoeding van het daardoor gederfde inkomen redelijk, ook indien de inkomensderving omvangrijk is. Indien in een dergelijk geval kan worden volstaan met de zorg door één van de ouders kan het – mede in aanmerking genomen de omstandigheden van het geval – redelijk zijn te verwachten dat de minstverdienende ouder zich van de zorgtaken kwijt.

Vooral indien de zorgbehoefte bij de gekwetste een blijvend karakter heeft, dienen de gekwetste en diens omgeving spoedig te beslissen of deze zorg duurzaam zal worden verleend door een naaste en of de (voorgenomen) keuze om minder te gaan werken redelijk is. Een spoedige beslissing is met de deelgeschilprocedure ook binnen afzienbare tijd te verkrijgen.

De ingevolge het voorgestelde onderdeel d te vergoeden schade kan ook worden voldaan voor zover deze nog in de toekomst zal worden geleden. De begroting daarvan geschiedt na afweging van de goede en kwade kansen, waarbij ook het te verwachten carrièreverloop betrokken moet worden (vgl. art. 6:105 lid 1 BW). Een periodieke voldoening heeft daarbij als voordeel dat eenvoudiger rekening kan worden gehouden met de omstandigheid of een naaste ook in de toekomst deze zorg daadwerkelijk op zich zal nemen. Aan een periodieke voldoening kan zo nodig de voorwaarde worden verbonden dat de naaste daadwerkelijk de zorgtaken op zich neemt (zie het slot van lid 1 van artikel 6:105 BW).

Het nadeel van een periodieke voldoening is dat de zaak niet 'afgerond' kan worden. In de praktijk zal daarom ook behoefte kunnen bestaan aan een definitieve afwikkeling, dus aan een voldoening als som ineens. Dan moet de vergoeding gebaseerd worden op de verwachte inkomensderving van de naaste. Dit veronderstelt dan wel dat na afweging van de goede en kwade kansen de verwachting gerechtvaardigd is dat de naaste de zorg ook duurzaam kan verlenen. Tevens zal na afweging van de goede en kwade kansen geschat moeten worden tot welke leeftijd de gekwetste zorg nodig heeft en, indien aan de orde, tot welke leeftijd de naaste deze zorg kan verlenen (zie bijvoorbeeld Rb. Arnhem 16 november 2005, ECLI:NL:RBARN:2005:AV0527, waarin werd aangenomen dat een vader vanaf zijn 65e niet meer in de hulpbehoefte van zijn ernstig gehandicapte

[4] Gederfd inkomen kan zich voordoen in de vorm van gederfd loon, maar bijvoorbeeld ook in de vorm van omzetschade of winstderving. Zie voor een voorbeeld Hof Arnhem 2 maart 2010, JA 2010/67 (huisarts die na verwonding van partner minder is gaan werken).

dochter kan voorzien). In het laatste geval zal ook een financiële voorziening moeten worden getroffen voor de periode dat de gekwetste naar schatting nog zorg nodig heeft, maar de naaste die zorg niet meer kan verlenen.

Indien een naaste om deze zorg te kunnen verlenen minder moet gaan werken en de schade daardoor omvangrijker is dan de uitgespaarde kosten van professionele hulp is het ingevolge artikel 6:107 jo. het voorgestelde artikel 6:96 lid 2 onderdeel d BW ook mogelijk om die meerdere schade te verhalen. Het is echter *voor een naaste* niet mogelijk om de schade als 'verplaatste schade' vergoed te krijgen voor zover deze nog in de toekomst zal worden geleden, omdat artikel 6:107 BW zich daartegen verzet. Dit artikel geeft derden een vorderingsrecht voor reeds gemaakte kosten, en dus in een geval als dit alleen voor *reeds verleende* zorg.

Voor de vergoeding ter grootte van de professionele kosten die worden uitgespaard en waarop door de gekwetste of door degene die de zorg verleent, aanspraak kan worden gemaakt, is niet beslissend of degene om deze zorg te kunnen verlenen, minder is gaan werken. Ook indien een niet-werkende bekende deze taken op zich neemt, kan er aanspraak worden gemaakt op deze vergoeding. Bovendien wordt daarbij niet als eis gesteld dat de persoonlijke relatie het rechtvaardigt dat een "naaste" deze taken op zich neemt. Denkbaar is bijvoorbeeld dat buren of vrienden de zorgtaken op zich nemen. Deze situatie onderscheidt zich dan nog weinig van die waarin een derde als professionele kracht tegen betaling deze taken op zich neemt.

In een aantal gevallen is er de keuze tussen een van de concrete omstandigheden geabstraheerde vergoeding van de zorgschade, namelijk met als norm de kosten van uitgespaarde professionele hulp, of een vergoeding voor de werkelijk geleden schade waarbij deze met inachtneming van alle persoonlijke omstandigheden wordt begroot. Ook denkbaar is dat de vordering deels gebaseerd wordt op de ene grondslag, en deels op de andere grondslag. Te denken valt aan de situatie waarbij de ouders van een gekwetst kind in hun vrije tijd – dus zonder verlies van inkomsten – zorg dragen voor de noodzakelijke verpleging en verzorging (en voor kosten een beroep doen op artikel 6:107 BW), en tevens vakantiedagen opnemen voor het bezoeken en begeleiden van hun kind naar en in het ziekenhuis (en daarvoor een beroep wordt gedaan op het voorgestelde artikel 6:96 lid 2 onderdeel d BW).

Opgemerkt zij nog dat indien een naaste om zorg te kunnen verlenen minder moet gaan werken en de schade daardoor omvangrijker is dan de uitgespaarde kosten van professionele hulp, het óók voor een naaste ingevolge artikel 6:107 jo. artikel 6:96 lid 2, onderdeel d, BW mogelijk is om ook die meerdere, reeds gemaakte kosten (schade) te verhalen. De naaste kan als aangegeven geen vergoeding van toekomstige (inkomens)schade vorderen. Indien evenwel de aansprakelijke persoon de schade heeft vergoed aan degene die de zorg heeft verleend, is hij ook tegenover de gekwetste bevrijd, en omgekeerd (zie HR 5 december 2008, NJ 2009, 387 (Rijnstate)).

Onder het aan de gekwetste te vergoeden gederfd inkomen van de naaste dient naast een daadwerkelijke inkomensvermindering[5] ook te worden begrepen de schade die naasten lijden door het verlies van vakantiedagen. Ook dit moet worden gezien als het derven van inkomen, immers vakantiedagen hebben met inkomen in de vorm van loon gemeen dat er een tegenprestatie voor is geleverd in de vorm van arbeid (zie voorts art. 7:641 BW, alsmede Boek 6 (Inv. 3, 5 en 6), p. 1283). Dat ook hiervoor een recht op vergoeding wordt toegekend, is vooral daardoor te rechtvaardigen dat naasten door een fout van de dader als het ware gedwongen worden deze dagen daarvoor aan te wenden.

Persoonlijke *verzorging* is het overnemen van of het ondersteunen bij activiteiten die nodig zijn als gevolg van de beperkingen van de gekwetste en die gericht zijn op het opheffen van een tekort aan zelfredzaamheid. Te denken valt dan aan activiteiten zoals wassen, douchen, aankleden, in en uit bed gaan en andere dagelijkse levensverrichtingen. Onder *begeleiding* moeten worden verstaan die ondersteunende taken die een essentieel onderdeel vormen om de kwaliteit van leven van de gekwetste te vergroten of te behouden, zoals begeleiding bij het bezoek aan ziekenhuizen of hulp bij het afhandelen van allerlei praktische zaken. Dit betreft ook activiteiten die nodig zijn als gevolg van de beperkingen van de gekwetste en die gericht zijn op het opheffen van een tekort aan zelfredzaamheid, zij het dat het in dit geval gaat om beperkingen op het terrein van het bewegen en verplaatsen, het psychisch functioneren etc. *Verpleging* omvat activiteiten die nodig zijn als gevolg van de beperkingen van de gekwetste en die gericht zijn op herstel of voorkoming van verergering van de aandoeningen en de beperkingen van de gekwetste. Te denken valt aan activiteiten zoals wondverzorging, het toedienen van medicatie etc. Onder *huishoudelijke hulp* dient ten slotte te worden begrepen de behoefte aan huishoudelijke ondersteuning, bestaande uit activiteiten als schoonmaakwerkzaamheden, koken, boodschappen doen, maar ook de verzorging van (kleine) kinderen.[6] Dit laatste betekent dat als de gekwetste door zijn beperkingen niet meer in staat is de kinderen te verzorgen en bijvoorbeeld diens partner minder gaat werken om deze taken over te nemen, de inkomensschade die daar het gevolg van is, in beginsel voor vergoeding in aanmerking komt. Schade in de vorm van kosten van uitstapjes, kosten die het gevolg zijn van een andere vakantiebestemming en dergelijke zijn geen zorgkosten. Het leed dat wordt veroorzaakt door de onmogelijkheid om het leven op dezelfde wijze als vóór de gebeurtenis voort te zetten, kan zich wel hebben vertaald in een recht op smartengeld.

D

---

[5] Men denke hier bijvoorbeeld ook aan het ingevolge artikel 5:10 van de Wet arbeid en zorg aan de werknemer toekomende recht op verlof gedurende een bepaalde periode *zonder behoud van loon* teneinde een naaste persoon die levensbedreigend ziek is te verzorgen.

[6] In dit verband zij gewezen op de normbedragen van de Letselschaderichtlijn Huishoudelijke Hulp van De Letselschade Raad (te vinden op: www.deletselschaderaad.nl).

(lid 1) In verband met de toevoeging van het in onderdeel b bepaalde, wordt het eerste lid met het oog op de leesbaarheid opnieuw ingedeeld. De aanhef en onderdeel a komen daarbij geheel overeen met de huidige tekst van artikel 6:107 lid 1 BW; slechts onderdeel b is nieuw. Het bepaalt dat de in het nieuwe lid 2 genoemde personen recht hebben op vergoeding van bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag of bedragen voor nadeel dat niet in vermogensschade bestaat in geval van ernstig en blijvend letsel van de gekwetste. Het vormt daarmee een voorbeeld van het in artikel 6:95 BW bedoelde geval, waarin de wet recht geeft op vergoeding van ander nadeel dan vermogensschade, met dien verstande dat dit recht wordt toegekend aan een bepaalde kring van naasten van het slachtoffer.

De in dit voorstel gemaakte keuze affectieschade ook te vergoeden in geval van verwonding, brengt het probleem mee hoe de voor vergoeding vereiste aard en ernst van de verwonding in de wet moet worden omschreven, Het spreekt voor zich dat niet iedere verwonding recht behoort te geven op vergoeding van affectieschade. Gekozen is voor een formulering die tot uitdrukking wil brengen dat de verwonding van het slachtoffer ernstig moet zijn en tevens blijvende gevolgen moet hebben. In geval van ernstig en blijvend letsel is het immers het blijvend karakter daarvan dat er voor zorgt dat naasten gedurende lange tijd op indringende wijze met de ingrijpende gevolgen van de schadeveroorzakende gebeurtenis, zowel voor henzelf als voor het slachtoffer, geconfronteerd worden. Het vereiste dat het ernstige letsel blijvend moet zijn, betekent dat het vooruitzicht ontbreekt dat de letselgevolgen na verloop van tijd verminderen, althans in die mate dat het letsel niet meer als ernstig valt aan te merken.

De term *ernstig en blijvend letsel* behoeft in concrete gevallen uiteraard uitleg en zal mogelijk nadere duiding in de rechtspraktijk behoeven. Ernstig en blijvend letsel zal moeten worden aangetoond door degene die een beroep op vergoeding van affectieschade doet, hetgeen tevens meebrengt dat het in de praktijk zal gaan om medisch objectiveerbare letsels. In veel gevallen zal echter onomstreden zijn of al dan niet aan dit vereiste voldaan is, zodat alleen bij grensgevallen dit vereiste tot geschillen aanleiding kan geven. In grensgevallen zal op basis van beschikbare medische gegevens of op basis van een nadere medische deskundigenrapportage het ernstige en blijvende letsel moeten worden aangetoond. Ook voor de afwikkeling van de schade van het slachtoffer zelf zijn dergelijke gegevens en rapportages vaak noodzakelijk, zodat in veel gevallen reeds op basis daarvan het bewijs van het ernstige en blijvende letsel geleverd kan worden.

Aangenomen kan worden dat bij een blijvend functioneel verlies van 70% of meer in de praktijk sprake zal zijn van ernstig en blijvend letsel als in dit wetsvoorstel bedoeld. Een dergelijk percentage hoeft evenwel niet in àlle gevallen doorslaggevend te zijn. De ratio van het voorstel is gelegen in de wenselijkheid van juridische en maatschappelijke erkenning van het feit dat ernstig en blijvend letsel niet alleen een zeer ingrijpend verlies voor de verwonde zelf betekent, maar, gelet op de nauwe persoonlijke betrekkingen die zijn directe naasten met hem onderhouden, ook voor die naasten, aan wie door de

toekenning van een vergoeding van affectieschade tevens genoegdoening wordt verschaft. Naast de functionele invaliditeit is derhalve ook de invloed die het letsel heeft op het leven van de naaste en de gekwetste een factor van belang. Ook voor de naaste zal het letsel nopen tot een ingrijpende ommezwaai in het leven. Voorts zullen zich gevallen kunnen voordoen waarbij de lichamelijke (of uiterlijk waarneembare) component van het letsel niet zo ernstig is als hierboven aangegeven, maar waarbij de *combinatie daarvan* met andere componenten van het letsel een zodanig verlies of ernstige verstoring van de mogelijkheid van wezenlijk persoonlijk contact tussen het slachtoffer en diens naasten meebrengt, dat van 'ernstig en blijvend letsel' sprake moet worden geacht. Te denken valt aan coma, ernstige karakter- en gedragsveranderingen, het algeheel verlies van het vermogen tot spreken, ernstige afasie, ernstige aantastingen van de geheugenfunctie en ernstig of algeheel functieverlies van zintuigen. Letsels waaraan in dit verband tevens kan worden gedacht, betreffen letsels die leiden tot het verlies of een ernstige verstoring van de mogelijkheid om lichamelijk contact te hebben, zoals derdegraads brandwonden over een groot deel van het lichaamsoppervlak of ernstige verlittekening van grote delen van in dit verband belangrijke delen van het lichaam, zoals het gelaat en de hals. Ten slotte zijn gevallen denkbaar waarin het slachtoffer door het gebeuren volledig of nagenoeg volledig afhankelijk wordt van zodanig intensieve hulp en zorg dat de mogelijkheid van het onderhouden van een privéleven ernstig wordt verstoord. Het gaat hier om gevallen waarin het letsel niet alleen voor het slachtoffer zelf ernstige beperkingen in het dagelijks functioneren teweegbrengt, maar vanwege de nauwe persoonlijke band die zijn naasten met hem hebben, ook voor dezen. In de praktijk zal dit doorgaans gepaard gaan met een hoog tot zeer hoog percentage aan blijvend functioneel verlies bij het slachtoffer.

(lid 2) Het tweede lid bepaalt de kring van personen die recht op vergoeding van affectieschade hebben. Het uitgangspunt daarbij is dat die kring wordt beperkt tot personen die geacht mogen worden een zeer nauwe band met het slachtoffer te hebben. Alleen in die gevallen is het gerechtvaardigd ervan uit te gaan dat het letsel van het slachtoffer voor deze personen een zo ernstig verlies betekent dat vergoeding op zijn plaats is. Zou de kring van gerechtigden te ruim worden getrokken, dan zou de beheersbaarheid van de regeling sterk afnemen en zou voorts onvoldoende zekerheid bestaan dat een vergoeding alleen wordt betaald in gevallen waarin daadwerkelijk van een ernstig verlies sprake is. In dat geval zou, gelet op de primaire functie van het recht op vergoeding van affectieschade, de waarde van de daarin gelegen erkenning van het geleden verlies door het recht in de praktijk sterk kunnen devalueren.

De categorieën a en b betreffen het geval waarin het slachtoffer en de naaste partners zijn. Die onder a ziet op het geval waarin de relatie tussen het slachtoffer en de naaste in een huwelijk of geregistreerd partnerschap is geformaliseerd, in welk geval geen nadere eisen worden gesteld. Die onder b betreft alle andere gevallen, waarbij met het oog op het verzekeren van een voldoende nauwe band wordt vereist dat ten tijde van de

schadeveroorzakende gebeurtenis duurzaam een gemeenschappelijke huishouding werd gevoerd. Er is bewust van afgezien hier een vaste, in een aantal jaren of maanden uitgedrukte termijn te bepalen, aangezien deze in de praktijk al snel tamelijk willekeurig zal kunnen uitwerken. Het gaat er, gelet op de aard van de hier voorgestelde materie, om dat de relatie een zodanig duurzaam karakter heeft, dat kan worden gezegd dat het ernstige en blijvende letsel van de gekwetste ook voor de naaste een ernstig verlies betekent, waarvoor de hier geregelde vergoeding op haar plaats is. Een vaste termijn valt daarvoor niet te geven.

De categorieën c en d betreffen de relatie tussen ouders en hun kinderen. In deze gevallen ligt het bestaan van een zeer nauwe band zodanig voor de hand dat het onnodig is aanvullende eisen te stellen. Wel stel ik voor om een lager bedrag vast te stellen voor meerderjarige, niet-thuiswonende kinderen en hun ouders. De rechtvaardiging daarvoor is dat het ernstige en blijvende letsel ook dan als een ernstig verlies zal worden ervaren, maar de confrontatie met de gevolgen daarvan niet dagelijks zijn beslag zal krijgen, als men inmiddels een eigen huishouding vormde.

De categorieën e en f betreffen gevallen waarin een zorgrelatie in gezinsverband bestaat, waarbij eveneens met het oog op het verzekeren van een voldoende nauwe band wordt vereist dat deze zorgrelatie een duurzaam karakter heeft. In die gevallen kan ervan uit worden gegaan dat de feitelijke situatie en de intensiteit van de persoonlijke betrekking dermate vergelijkbaar zijn met die in de gevallen genoemd onder b, c en d, dat gelijkstelling in het kader van deze bepaling op haar plaats is. Te denken valt aan gevallen waarin de zorg voor een kleinkind duurzaam in het gezin van een grootouder plaatsvindt en gevallen van duurzame zorg voor een kind in een pleegouderlijk gezin. Ook hier geldt dat er bewust van is afgezien een vaste, in een aantal jaren of maanden uitgedrukte termijn te bepalen. Of sprake is van zorg in gezinsverband zal in het algemeen eenvoudig uit de feitelijke situatie van betrokkenen kunnen worden afgeleid, zodat de toepassing van de bepaling in de praktijk niet tot grote problemen zal leiden. Het begrip "zorg" en het begrip "in gezinsverband" komen reeds op verschillende plaatsen in de wet voor, in het bijzonder op het gebied van het personen- en familierecht. Te wijzen valt op de artikelen 1:228, 1:247, 1:253s, 1:253t, 1:254, 1:256 en 6:108 BW, 811 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, 3 Wet schadefonds geweldsmisdrijven, 1, 5, 22 en 51 Algemene Nabestaandenwet.

In onderdeel g is een hardheidsclausule opgenomen die onder uitzonderlijke omstandigheden een recht op vergoeding van affectieschade toekent aan een persoon die niet tot de 'vaste' kring van gerechtigden behoort. Daarbij is niet beslissend of deze persoon in een relatie tot de gekwetste staat die gelijkgesteld kan worden met een relatie zoals die is omschreven in de andere onderdelen. Om ingevolge onderdeel g recht te hebben op de vergoeding van affectieschade dient daadwerkelijk een hechte affectieve relatie te worden aangetoond, en is derhalve niet de formele maar de feitelijke verhouding beslissend. Aan welke relaties men in dat geval moet denken laat zich daarom in zijn

algemeenheid niet beantwoorden. Factoren die hierbij onder meer van belang kunnen zijn, zijn onder meer de intensiteit, de aard en de duur van de relatie. Hoewel het hier telkens gaat om aspecten van de relatie ten tijde van de gebeurtenis, kan, omdat hier niet de formele maar de feitelijke verhouding relevant is, bij ernstig en blijvend letsel ook betekenis worden toegekend aan de (te verwachten) bestendigheid van de relatie in de toekomst en de invloed die de gebeurtenis daarop heeft. Alleen bij een ook in de toekomst bestendige relatie leidt immers het letsel tot ook een ingrijpende ommezwaai in het leven van de betrokkene. Men denke aan relaties die spoedig na de schadeveroorzakende gebeurtenis beëindigd worden. Dit verklaart waarom anders dan in de andere onderdelen van dit lid, in onderdeel g de woorden «ten tijde van de gebeurtenis» ontbreken.

Indien een beroep wordt gedaan op onderdeel g zijn anders dan bij de meeste andere onderdelen discussies over de invulling daarvan niet uit te sluiten. Onderdeel g dient echter te worden bezien in het kader van het spanningsveld tussen de wenselijkheid van een eenvoudig uitvoerbare regeling en een regeling die toch ook ruimte biedt om in sprekende gevallen naasten, die zich lastig laten vatten in specifiek te benoemen categorieën, voor vergoeding van affectieschade in aanmerking te laten komen.

Opgemerkt zij nog dat spiegelbeeldig ook niet kan worden uitgesloten dat recht zou bestaan op vergoeding van affectieschade terwijl dit, mede gelet op de relatie tussen de rechthebbende naaste en de gekwetste of overledene, zoals deze zich in de periode voorafgaand aan de schadeveroorzakende gebeurtenis heeft ontwikkeld, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar moet worden geacht. Te denken valt aan gevallen waarin een echtgenoot aanspraak maakt op vergoeding van affectieschade wegens ernstig en blijvend letsel van zijn echtgenote, terwijl deze echtgenoot voor het ongeval al met de spreekwoordelijke Noorderzon was vertrokken, of reeds samenwoonde met een ander. In gevallen waarin vergoeding in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn, kan deze met een beroep op artikel 6:2 lid 2 BW worden afgewezen.

In het onderzoek naar affectieschade wordt ten aanzien van de hoogte van de vergoeding de conclusie getrokken dat de door mijn ambtsvoorganger oorspronkelijk voorgenomen hoogte van € 10.000 door een meerderheid van de naasten niet als ongepast zal worden opgevat. Wel blijken de voorkeuren gemiddeld wat hoger te liggen en blijken deze voorkeuren bij nabestaanden weer hoger te liggen dan bij de andere naasten. Met het oog hierop ben ik voornemens bedragen over de gehele linie op een hoger bedrag vast te stellen dan het eerder voorgenomen bedrag van € 10.000, dit ook mede gezien het tijdsverloop. Ik denk aan bedragen van € 12.500 tot € 20.000. Mijn voornemen is om de bedragen als volgt vast te stellen:

	ernstig en blijvend letsel	overlijden	ernstig en blijvend letsel door een geweldsmisdrijf	overlijden door een geweldsmisdrijf
echtgenoten en	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000

geregistreerde partners (a)				
levensgezellen (b)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
minderjarige kinderen en ouders (c en d)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
meerderjarige thuiswonende kinderen en ouders (c)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
pleegkinderen en ouders (e en f)	€ 15.000	€ 17.500	€ 17.500	€ 20.000
meerderjarige niet-thuiswonende kinderen en ouders (c en d)	€ 12.500	€ 15.000	€ 15.000	€ 17.500
zorg in gezinsverband (e en f)	€ 12.500	€ 15.000	€ 15.000	€ 17.500
overige nauwe persoonlijke relaties (g)	€ 12.500	€ 15.000	€ 15.000	€ 17.500

Achter de in de eerste verticale kolom omschreven relaties staan tussen haakjes de onderdelen van de daarmee corresponderende in de artikelen 6:107 lid 2 en 6:108 lid 4 BW omschreven categorieën naasten.

(lid 3) Hierboven zijn voor de invulling van het begrip 'ernstig en blijvend letsel' bewust geen harde regels geformuleerd en richtsnoeren gegeven; het is wenselijk dat de praktijk en de rechter in deze enige ruimte wordt gelaten. Dit laat onverlet dat na verloop van tijd kan blijken dat het aan de hand van in de praktijk voorkomende en door de rechter besliste concrete gevallen – of groepen van gevallen – mogelijk is om meer dan met de zojuist genoemde richtsnoeren het begrip ernstig en blijvend letsel nader te preciseren. Daarnaast is ook denkbaar dat er in de praktijk voor bepaalde gevallen juist behoefte bestaat aan een nadere precisering van dit begrip, indien deze richtsnoeren onvoldoende houvast blijken te bieden. In beide gevallen kan het vastleggen van een dergelijke precisering de duidelijkheid en daarmee de uitvoering van het voorstel ten goede komen. Het voorgestelde lid 3 van artikel 6:107 BW biedt daarom een grondslag om door nadere regels deze duidelijkheid te verschaffen.

(lid 4) Het voorstel maakt het mogelijk dat naast het eventuele slachtoffer zelf, ook derden smartengeld kunnen vorderen. Dit kan onder omstandigheden meebrengen dat afhankelijk van vooral de gezinssituatie van het slachtoffer verschillende derden recht hebben op smartengeld, waardoor het aantal vorderingsgerechtigden wordt uitgebreid. Het vierde lid biedt met het oog daarop de mogelijkheid een maximum bedrag vast te stellen dat de aansprakelijke persoon in totaal aan vergoeding van affectieschade verschuldigd is. In het geval het totaal het maximumbedrag overschrijdt, worden de rechten in evenredigheid tot het beloop van dat bedrag teruggebracht. Vooralsnog bestaat bij mij niet het voornemen een maximumbedrag vast te stellen. In de praktijk moet blijken of zich zodanig veel situaties met een groot aantal vorderingsrechten hebben voorgedaan dat het aanbeveling verdient om alsnog zo'n maximumbedrag vast te stellen.

(lid 5) Het vijfde lid geeft een regel voor een rangordeprobleem dat zou kunnen ontstaan indien de aansprakelijke persoon onvoldoende solvent is. Het voorkomt dan dat de vergoedingen die aan de naaste toekomen in mindering kunnen komen op de aanspraak op schadeloosstelling van het slachtoffer. Gegeven het afhankelijke karakter van de aanspraken van de naasten, verleent het vijfde lid voorrang aan de aanspraak van het slachtoffer. Het belang van de gekwetste behoort hier telkens het zwaarst te wegen. Deze mag er niet de dupe van worden dat de wetgever ook aan derden een aanspraak toekent ter zake van schade die op de veroorzaking van het letsel van de gekwetste is terug te voeren. De nieuwe redactie ziet daarom niet alleen op de in het eerste lid bedoelde naasten, maar ook op andere derden die krachtens de wet, subrogatie of overdracht een verhaalsrecht ter zake van de schade van de gekwetste hebben. Te denken valt niet alleen aan de subrogatie van de verzekeraar, maar ook aan de regresrechten van sociale verzekeraars, zoals die ingevolge artikel 99 van de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen en het regresrecht van de werkgever (art. 6:107a BW). Artikel 7:962 lid 2 BW lost in geval van subrogatie een mogelijk rangordeprobleem al in deze zin ten voordele van de gekwetste op. Ook sociale verzekeraars plegen als gedragslijn niet ten koste van de gekwetste verhaal te nemen, zodat hier wettelijk wordt vastgelegd wat in de praktijk al gebruikelijk is. De Sociaal-Economische Raad heeft er in het verleden al op aangedrongen deze praktijk ook wettelijk te verankeren (Regresrechten in de sociale verzekeringen, 1993). De nieuwe redactie is ten slotte zodanig ruim geformuleerd dat de bepaling ook ziet op een gewone overdracht, waardoor het voor bijvoorbeeld een werkgever of sociale verzekeraar niet mogelijk is het doel van deze bepaling te omzeilen door de gekwetste bedragen voor te schieten tegen overdracht van diens vordering.

Ingevolge artikel 6, eerste lid, van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (hierna: WAM) heeft een benadeelde jegens de verzekeraar bij wie de aansprakelijkheid volgens deze wet is gedekt, een eigen recht op schadevergoeding. Indien bij meer benadeelden het totaalbedrag van de verschuldigde schadevergoedingen een verzekerde som overschrijdt, worden de rechten van de benadeelden jegens de *verzekeraar* ingevolge artikel 6, tweede lid, WAM naar evenredigheid teruggebracht. Onder benadeelden in de zin van de WAM is niet slechts begrepen de gekwetste zelf, maar ook derden die een eigen recht op schadevergoeding hebben of die krachtens subrogatie een vordering tot schadevergoeding hebben verkregen. Artikel 6, tweede lid, WAM verzet zich er derhalve tegen dat in het geval bij meer benadeelden de verzekeraar wordt aangesproken en hun vorderingen concurreren er aan de vordering van de gekwetste voorrang wordt verleend. In de redactie van het voorgestelde vijfde lid is daarom de onderlinge verhouding met artikel 6, tweede lid, WAM geregeld in die zin dat deze laatste bepaling onverkort geldt. Met artikel 6, tweede lid, WAM is overigens uitvoering gegeven aan artikel 6 § 2 van de Gemeenschappelijke bepalingen behorende bij de Benelux-

overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen (Trb. 1966, 178), zodat aanpassing van artikel 6, tweede lid, WAM aan het voorgestelde vijfde lid niet mogelijk is.

(lid 6) Doordat het huidige tweede lid door het voorstel tot zesde lid wordt, kan het mede komen te zien op het nieuw in te voegen onderdeel b van het eerste lid. Daarmee wordt bereikt dat bij een vordering tot vergoeding van affectieschade dezelfde verweren als tegen de gekwetste zelf zouden kunnen worden ingeroepen, ook aan de in het tweede lid genoemde gerechtigden kunnen worden tegengeworpen. Hoewel het recht op vergoeding van affectieschade een eigen recht van de naaste is, is het, gelet op het nauwe verband tussen de schadeveroorzakende gebeurtenis en het recht op vergoeding van affectieschade, naar mijn mening gerechtvaardigd om bijvoorbeeld fouten van het slachtoffer zelf die mede oorzaak zijn van het letsel, ook mee te laten wegen bij de vraag in hoeverre vergoeding van affectieschade aan de naaste op haar plaats is. Met het recht op vergoeding van affectieschade wordt beoogd de naasten van het slachtoffer genoegdoening te verschaffen in die zin dat het geschokte rechtsgevoel van de naasten in zekere zin wordt verzacht doordat van de aansprakelijke persoon een opoffering wordt verlangd. Fouten van het slachtoffer zelf die mede oorzaak zijn van het letsel, behoren dan te worden meegewogen bij de vraag in welke mate die genoegdoening kan worden verlangd. Bovendien wordt met dit voorstel gekozen voor een variatie in bedragen waarbij de omvang van de schadevergoeding de omvang van het geleden nadeel reflecteert. Daarmee verdraagt zich bezwaarlijk dat eigen schuld van de gekwetste die mede aan dit leed heeft bijgedragen, niet kan worden tegengeworpen. Dat kan bezien vanuit de positie van de aansprakelijke persoon als zeer onrechtvaardig worden ervaren. Indien – om een voorbeeld te noemen – een bromfietser zonder een helm te dragen betrokken raakt bij een ongeval waarvoor een ander aansprakelijk is, en daarbij ernstig en blijvend hersenletsel oploopt, is denkbaar dat dit letsel niet ernstig, of niet blijvend zou zijn, indien hij wel een helm had gedragen. Het is in dat geval moeilijk te rechtvaardigen om de aansprakelijke persoon te verplichten desondanks het volledige bedrag aan affectieschade te vergoeden. De eventuele medeschuld van de naaste aan het letsel in diens relatie tot degene die door hem voor vergoeding van affectieschade wordt aangesproken, kan als 'eigen schuld' in de zin van artikel 6:101 BW worden aangemerkt.

E

Het nieuw in te voegen derde lid bepaalt dat de in het eveneens nieuwe vierde lid genoemde naasten in geval van overlijden van het slachtoffer recht hebben op vergoeding van een bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen bedrag of bedragen voor schade die niet in vermogensschade bestaat. De in het vierde lid bepaalde kring van gerechtigden is dezelfde als die bij ernstig en blijvend letsel, zoals deze reeds bij artikel

6:107 BW is toegelicht. Ook de mogelijke invloed van redelijkheid en billijkheid op het recht op vergoeding van affectieschade is bij dat artikel reeds belicht.

Doordat het huidige derde lid door het voorstel tot vijfde lid wordt, komt het mede te zien op het nieuw in te voegen derde en vierde lid. Daarmee wordt bereikt dat ook bij een vordering tot vergoeding van affectieschade dezelfde verweren als tegen de overledene zelf hadden kunnen worden ingeroepen, tevens aan de in het vierde lid genoemde gerechtigden kunnen worden tegengeworpen. Ook hier zij opgemerkt dat de eventuele medeschuld van de naaste aan het overlijden in diens relatie tot degene die door hem voor vergoeding van affectieschade wordt aangesproken, als 'eigen schuld' in de zin van artikel 6:101 BW kan worden aangemerkt, evenals dit bijvoorbeeld het geval is bij de vergoeding van schade door het derven van levensonderhoud.

Het zesde lid komt overeen met het corresponderende vierde lid van artikel 6:107 BW en voorziet in de mogelijkheid van een maximumbedrag van het totaal verschuldigde bedrag aan affectieschade als er méér rechthebbenden zijn.

Het nieuw in te voegen zevende lid bewerkstelligt dat indien door een schadeveroorzakende gebeurtenis eerst ernstig en blijvend letsel is ontstaan en een in het nieuwe tweede lid van artikel 6:107 BW genoemde gerechtigde in verband daarmee vergoeding van zijn affectieschade heeft gekregen, terwijl daarna het slachtoffer alsnog als gevolg van dezelfde gebeurtenis komt te overlijden, dit overlijden geen aanleiding geeft tot het vergoeden van affectieschade aan dezelfde gerechtigde voor zover hij reeds een vergoeding heeft verkregen. Er is geen goede grond voor de gevolgen van dezelfde gebeurtenis tweemaal een vergoeding toe te kennen. Dit behoeft in het bijzonder in verband met het in dit voorstel gekozen systeem, waarin de hoogte van de vergoeding in geval van ernstig en blijvend letsel en in geval van overlijden nader worden vastgesteld, geen aanleiding te geven tot problemen. Afhankelijk van de wijze waarop deze bedragen worden vastgesteld, betekent dit dat van de vergoeding die de naaste bij overlijden toekomt, wordt afgetrokken de vergoeding die de naaste reeds heeft ontvangen in verband met het letsel. Of sprake is van dezelfde gebeurtenis zal doorgaans duidelijk zijn, maar moet in bijzondere gevallen, indien partijen het daarover niet eens kunnen worden, door de rechter worden vastgesteld. De rechter zal in voorkomende gevallen aansluiting kunnen zoeken bij de rechtsontwikkeling daaromtrent in het kader van andere wettelijke bepalingen waarin de term "zelfde gebeurtenis" voorkomt, zoals artikel 6:100 BW omtrent de verrekening van voordeel.

Artikelen II en III

Artikel 51f Sv bepaalt in het eerste lid dat degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit zich ter zake van zijn vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij kan voegen in het strafproces. Het tweede lid voorziet daarnaast in de mogelijkheid van voeging door diens erfgenamen ter zake van hun onder algemene titel verkregen vordering en door de personen die ingevolge artikel 6:108 BW aanspraak

maken op vergoeding van begrafeniskosten en gederfd levensonderhoud. Het tweede lid voorziet nog niet in de mogelijkheid dat naasten van een overleden slachtoffer of van een slachtoffer met ernstig en blijvend letsel zich voegen ter zake van hun vordering tot vergoeding van affectieschade zoals die in dit voorstel wordt geregeld. Daaraan kan echter wel behoefte bestaan. Gelet op de opzet van het voorstel behoeft een dergelijke vordering ook niet snel als te ingewikkeld voor afdoening in het kader van het strafproces te worden beschouwd (vgl. art. 361, derde lid, Sv).

Het nieuw voorgestelde tweede lid voorziet eveneens in de mogelijkheid voor derden om zich in het strafproces te kunnen voegen ter zake van kosten die zij ten behoeve van het slachtoffer hebben gemaakt. Artikel 6:107 BW biedt de civielrechtelijke grondslag voor het verhaal van de meeste van door bijvoorbeeld ouders ten behoeve van hun kind gemaakte kosten. Het bepaalt dat derden die ten behoeve van het slachtoffer kosten hebben gemaakt, deze rechtstreeks op de dader kunnen verhalen indien het slachtoffer, als deze zelf de betreffende kosten zou hebben gemaakt, die ook op de dader had kunnen verhalen; de al eerder genoemde 'verplaatste schade'. Denk bijvoorbeeld aan kosten ter zake van de medische behandeling en begeleiding van een misbruikt kind, of aan de kosten van vervanging van een bank waarop het kind is misbruikt. De voorgestelde aanpassing van artikel 51f, tweede lid, Sv maakt het voor deze derden mogelijk om deze kosten in het strafproces op de dader te verhalen. De rechtvaardiging hiervoor is dat als niet deze derden maar het slachtoffer zelf deze kosten had gemaakt, hij zich ter zake daarvan als benadeelde partij eveneens had kunnen voegen. Voor het verhaal van deze kosten geldt de algemene voorwaarde dat de behandeling van deze vorderingen het strafproces niet onevenredig mag belasten, hetgeen ook als voorwaarde geldt als het slachtoffer deze vorderingen had ingesteld.

Denkbaar zou zijn geweest om deze mogelijkheid te beperken tot alleen de ouders, echtgenoten en partners van het slachtoffer, zodat niet alle derden die ten behoeve van het slachtoffer kosten hebben gemaakt zich kunnen voegen. Niet uitgesloten is echter dat ook andere derden (grootouders, broers en zussen) om zeer begrijpelijke redenen ten behoeve van het slachtoffer kosten hebben gemaakt, in welk geval het ook te rechtvaardigen is dat deze kosten in het strafproces op de dader kunnen worden verhaald.

Artikel 36f, eerste lid, Sr biedt de mogelijkheid om ten behoeve van het slachtoffer of diens nabestaanden in de zin van artikel 51f, tweede lid, Sv een schadevergoedingsmaatregel op te leggen. Door aanpassing van artikel 36f, eerste lid, Sr wordt het ook mogelijk gemaakt om ten behoeve van naasten en nabestaanden ter zake van hun vordering tot vergoeding van affectieschade en ten behoeve van derden voor hun vordering ter zake van voor het slachtoffer gemaakte kosten, een dergelijke maatregel op te leggen. Hierbij is ook artikel 36f, zesde lid, Sr van belang. Daarin is – kort gezegd – bepaald dat, wanneer de veroordeelde na acht maanden geheel of gedeeltelijk niet aan zijn betalingsverplichting heeft voldaan, de Staat het resterende bedrag uitkeert aan het slachtoffer. In het Uitvoeringsbesluit voorschot schadevergoedingsmaatregel is dit

uitgebreid met de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden. Dit betekent dat in het geval er een schadevergoedingsmaatregel wordt opgelegd ter zake van de vergoeding van affectieschade, een nabestaande na acht maanden ook aanspraak kan maken op uitkering van het niet voldane bedrag. Het Uitvoeringsbesluit zal zodanig worden aangepast dat ook naasten ter zake van de vergoeding van affectieschade en derden ter zake van door hen ten behoeve van het slachtoffer gemaakte kosten, aanspraak kunnen maken op uitkering.

De Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,